עין משפט
נר מצוה

מב א טוש"ע ח"מ סי' ז' סעיף ג:

רב נסים גאון

נצא בר נצא [נצא] הא דאמרן בר נצא דכתיב (ש"א טו) ויבא שאול עד עיר (שלמה) [עמלק] וירב בנחל אמר ר' מני על עסקי נחל בשעה שאמר הקב"ה לשאול ועתה לך והכיתה את עמלק נשא שאול קל ותומר בעצמו ואמר ומה על נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה בנחל המאבד נפשות הרבה על אחת כמה וכמה ועוד אם אדם חטא בהמה מה חטאת אם גדולים חטאו קטנים מה חטאו:

סליק פרק במה בהמה

אלא מעתה אז יבנה יהושע כו'. הקשה הר"ר אלחנן דבחלק (סנהדרין דף צא:) מפקינן מדכתיב אז יבנה יהושע ולא כתב אז בנה מכאן לתחיית המתים מן התורה אם כן אתא לדרשה ה"נ אתא לדרשה דהכא ואומר ר"י דמ"מ פריך מדלא כתיב שבקש לבנות אלא יבנה ש"מ שרוצה לומר שבנה כההוא דיהושע דודאי בנה:

מה אחרונים לא עשו ותלה בהן כו'. לא שייך למימר הכא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו כדאמר בפ"ק דחולין (דף ז. ושם:) גבי נחש נחשת שביער חזקיה דהתם לא ביערוהו אבותיו שהיו יראים לבערו לפי שעשאו משה על פי הדבור אבל הכא למה היו מניחים מלבערם: **דצוציתא**. אומר ר"ת דאמר במדרש שהיה נר דולק °על ראשו:

הדרן עלך במה בהמה

עבדך, וירגל בעבדך אל אדוני המלך ואדוני המלך כמלאך האלהים ועשה הטוב בעיניך, ויאמר לו המלך למה תדבר עוד דבריך אמרתי אתה וציבא תחלקו את השדה, ויאמר מפיבשת אל המלך גם את הכל יקח אחרי אשר בא אדוני המלך בשלום אל ביתו" אמר לו: אני אמרתי מתי תבא בשלום ואתה עושה לי כך, לא עליך יש לי תרעומות אלא על מי שהביאך בשלום" היינו דכתיב °ובן יהונתן מריב בעל" וכי מריב בעל שמו והלא מפיבשת שמו אלא מתוך שעשה מריבה עם בעליו יצתה בת קול ואמרה לו "נצא בר נצא": נצא הא דאמרן, "בר נצא" דכתיב °ויבא שאול עד עיר עמלק וירב בנחל" אמר רבי מני על עסקי נחל. *אמר רב יהודה אמר רב בשעה שאמר דוד למפיבשת "אתה וציבא תחלקו את השדה" יצתה בת קול ואמרה לו "רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה" אמר רב יהודה אמר רב אילמלי *לא קיבל דוד לשון הרע לא נחלקה מלכות בית דוד ולא עבדו ישראל ע"ז, ולא גלינו מארצנו: אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה שנאמר °ולא היה לבבו שלם עם ה' אלהיו כלבב דוד אביו" כלבב דוד אביו הוא דלא הוה, מיחטא נמי לא חטא, אלא מה אני מקיים °ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו? ההיא כרבי נתן דר' נתן רמי: כתיב "ויהי לעת זקנת שלמה, נשיו הטו את לבבו" והכתיב "כלבב דוד אביו" כלבב דוד אביו הוא דלא הוה, מיחטא נמי לא חטא? הכי קאמר "ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו ללכת אחרי אלהים אחרים" ולא הלך והכתיב °אז יבנה שלמה במה לכמוש שקוץ מואב"? שבקש לבנות ולא בנה, אלא מעתה °אז יבנה יהושע מזבח לה'" שבקש לבנות ולא בנה, אלא דבנה הכא נמי דבנה? אלא כדתניא רבי יוסי אומר °ואת הבמות אשר על פני ירושלים אשר מימין להר *המשחה אשר בנה שלמה מלך ישראל לעשתרות שקוץ צדונים וגו'" *אפשר בא אסא ולא ביערם, יהושפט ולא ביערם, עד שבא יאשיה וביערם והלא כל ע"ז שבארץ ישראל אסא ויהושפט ביערום, אלא מקיש ראשונים לאחרונים מה אחרונים לא עשו ותלה בהן לשבח אף ראשונים לא עשו ותלה בהן לגנאי והכתיב °ויעש שלמה הרע בעיני ה'? אלא מפני שהיה לו למחות בנשיו ולא מיחה מעלה עליו הכתוב כאילו חטא. אמר רב יהודה אמר שמואל נוח לו לאותו צדיק שיהא שמש לדבר אחר ואל יכתב בו "ויעש הרע בעיני ה'" *אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שנשא שלמה את בת פרעה הכניסה לו אלף מיני זמר ואמרה לו: "כך עושין לעבודה זרה פלונית וכך עושים לע"ז פלונית" ולא מיחה בה, *אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בו שירטון ועליו נבנה כרך גדול [של רומי] במתניתא תנא אותו היום שהכניס ירבעם שני עגלי זהב אחד בבית אל ואחד בדן נבנה צריף אחד וזהו איטליאה של יון: א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר יאשיהו חטא אינו אלא טועה שנאמר °ויעש הישר בעיני ה' וילך בכל דרך דוד אביו" אלא מה אני מקיים °וכמוהו לא היה לפניו מלך אשר שב וגו'" שכל דין שדן מבן שמנה עד שמנה עשרה החזירן להן, שמא תאמר נטל מזה ונתן לזה? תלמוד לומר "בכל מאודו" שנתן להם משלו, ופליגא דרב דאמר רב: אין לך גדול בבעלי תשובה יותר מיאשיהו בדורו ואחד בדורנו ומנו אבא אבוה דרבי ירמיה *בר אבא ואמרי לה אחא אחוה דאבא אבוה דרב ירמיה בר אבא דאמר מר רבי אבא ואחא אחי הוו, אמר רב יוסף ועוד אחד בדורנו ומנו עוקבן בר נחמיה ריש גלותא והיינו *נתן דצוציתא אמר רב יוסף הוה יתיבנא בפירקא והוה קא מנמנם וחזאי בחילמא דקא פשט ידיה וקבליה:

הדרן עלך במה בהמה

על עסקי נחל. ומה על נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה בנחל נפשות הללו על אחת כמה וכמה אם גדולים חטאו קטנים מה חטאו*: **ולא עבדו ישראל עבודה זרה**. שעל ידי שנחלקה המלכות העמיד ירבעם העגלים שלא יעלו ישראל ירושלים לממשלתו של רחבעם: **שלמה חטא**. בע"ז: **כדר' נתן**. דשני קרא הטו ללכת והוא לא הלך: **הכא נמי דבנה**. קשיא היא: **אלא**. מהכא תילף דלא בנה כדתניא רבי יוסי אומר כו': **להר המשחה**. לשון שמן דמתרגמינן משחא והוא הר הזיתים: **מקיש ראשונים**. מקיש את בנינו של שלמה לביעורו של יאשיהו מה יאשיהו לא עשה ביעור זה ותלו בו מן השמים לשבח וביער השאר שנעשה משמת יהושפט אף שלמה לא עשה בנין זה ותלו בו לגנות מתוך שלא מיחה בנשיו: **שמש**. לחטוב עצים ולשאוב מים בשכר לע"ז: **ואל יכתב בו דבר זה**. ללמדך שקשה התוכחה במי שבידו למחות: **מיני זמר**. כלי שיר: **נעץ קנה**. ושרטון מדבק בו עד שנוסף והולך וגדל שרטון חול ורפש וטיט שהים גורש: **כרך גדול של רומי**. שהוא מיצר לישראל והוא (איטליא) של יון במסכת מגילה (דף ו:): **ביום שהעמיד ירבעם את העגלים נבנה צריף אחד**. בתוך שרטון שגדל שם בימי שלמה צריף כוך קטן מליידין שעושין מן קנים ומן ערבה ומאז נתוספו בתים על בתים: **איטליאה**. שם העיר והיא ממדינת יון וכשנטלה רומי מלכות יוונים לכדוהו והנפלוהם: **יאשיהו חטא**. דכתיב שב אל ה' משמע דחטא מעיקרא: **מבן ח'**. שישב על כסא מלכותו דכתיב בן ח' שנה וגו': **עד בן י"ח**. שמצא חלקיה את הספר ועיין ודקדק בתורה ובדיניה בכתב ובעל פה והבין שמא טעה בדינא: **נטל מזה**. ממי שנתן לו תחילה: ה"ג ואמרי לה אחא אחוה דאבא אבוה דרב ירמיה בר אבא: **נתן דצוציתא**. על שם ציצין דנורא שהמלאך פשט את ידו וקיבל תשובתו ליטלא מעריכא על שאחזו המלאך בציצית ראשו:

הדרן עלך במה בהמה

מסורת
הש"ס

[כדמפרש ביומא כב:]

יומא כב:

[עי' תוספת מגילה כה.]

גליון
הש"ס
תוס' ד"ה דצוציתא וכו' על ראשו. ע' סנהדרין דף לח ע"ב ברש"י ד"ה לדזיו ליה:

[בקרא כתיב המשחית וגם בע"י איתא כך ועי' פירש"י במלכים שכתב הוא הר המשחה וכיון שהזכיר את שמו ע"י ע"ז שינו במו לגנאי עכ"ל]

סנהדרין כא: ע"ש

מלכים ב כב

שם כג

ע' ברכת הזבח כריתות כה:

בכ"י יהגי' ואמר וכן לקמן

[ועמ"ש רש"י סנהדרין לח: ד"ה לדזיו וכו' שהיה מר עוקבא בעל תשובה שנתן עינו וכו' וכשהוא יוצא לשוק היה נר דולק בראשו מן השמים ועל שם כך קרא ליה רבי נתן צוציתא וכו']

הערה: פסוקים שמשמע שלשלמה חטא

מגנה אימרות ר' יהודה אמר שמואל

(א) גי' המובא בטור השלם "דין"